

XXIVC 265/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2012r.

Sąd Okręgowy w Warszawie, Wydział XXIV Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSO Monika Dominiak

Protokolant: Joanna Częścik

po rozpoznaniu w dniu 11 grudnia 2012 r.

w Warszawie na rozprawie sprawy

z powództwa O. W.

przeciwko W. W. (1)

o zachowek

1. zasądza od pozwanego W. W. (1) na rzecz powoda O. W. kwotę (...) złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 grudnia 2012 roku do dnia zapłaty;
2. w pozostałej części powództwo oddala;
3. umarza postępowanie w sprawie ponad kwotę (...) złotych osiemdziesiąt siedem groszy) złotych;
4. ustala, że powód ponosi koszty procesu w 75% , a pozwany w 25% i szczegółowe wyliczenie kosztów postępowania pozostawia referendarzowi sądowemu.

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 8 marca 2010 r. O. W. wniósł o zasądzenie od W. W. (1) kwoty (...) zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 października 2009 r. do dnia zapłaty i kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa procesowego. Powód wyjaśnił, że na podstawie art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 k.c. w zw. art. 5 k.c. dochodzi zachowku po swym ojcu Z. W. (1) zmarłym w 2009 r. Oświadczył, że spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu, a spadkobiercami ustawowymi po nim są jego żona i troje dzieci (w tym powód i pozwany), którzy nabyli spadek po 1/4 części każdy z nich. Powód zaznaczył, że wedle posiadanych przez niego informacji spadek po Z. W. (1) nie obejmował żadnych wartościowych składników majątkowych. Powód podniósł, że jego ojciec wraz ze swoją żoną przekazali pozwanemu (ich synowi) w drodze darowizny nieruchomości przy ul. (...) w W., po czym ustanowiono nieodpłatną służebność osobistą na rzecz darczyńców. Zdaniem powoda, połowa nieruchomości darowanej pozwanemu (połowa nieruchomości stanowiła majątek spadkodawcy) winna zostać zaliczona na poczet masy spadkowej dla obliczenia należnego mu zachowku. Powód wskazał, że skoro sam nie uzyskał od spadkodawcy żadnych składników majątkowych, natomiast pozwany otrzymał przedmiotową nieruchomość, wobec tego przysługuje mu w stosunku do pozwanego roszczenie o zapłatę zachowku. Powód zapewnił, że nie został przez spadkodawcę wydziedziczony ani nie zawarto z nim umowy o wykluczenie z dziedziczenia. Według powoda, że z tytułu zachowku przypada mu 1/8 części (1/2 x 1/4, to jest połowa jego udziału spadkowego) połowy wartości przedmiotowej darowizny. Przyjmując, że wartość darowizny wynosiła (...) zł, powód wyliczył żadaną w pozwie kwotę tytułem należnego mu zachowku. Zdaniem powoda, w niniejszej sprawie nieusprawiedliwione jest

stosowanie art. 5 k.c. dla potrzeb obniżenia wartości zachowku lub oddalenia roszczenia. Powód dodał, że dla ustalenia wysokości zachowku należy wziąć pod uwagę wartość darowanej pozwanemu nieruchomości bez uwzględnienia wartości służebności osobistej, skoro ta służebność została dokonana już po darowiznie. (pозew – k. 2-9, pisma procesowe powoda – k. 62-66, k. 183-185)

Pozwany W. W. (1) wniósł o oddalenie powództwa jako bezzasadnego. Oświadczył, że powód nie może się domagać zachowku, skoro spadkodawca nie sporządził testamentu. Jego zdaniem instytucja zachowku została powołana, aby zabezpieczyć bliskich zmarłego, którzy brali udział w gromadzeniu majątku, przez ewentualnym pominięciem w testamencie. Pozwany podkreślił, że powód nie brał żadnego udziału w gromadzeniu majątku przez spadkodawcę, nie utrzymywał ze spadkodawcą żadnych kontaktów. Pozwany podniósł, że zasądzenie zachowku w niniejszej sprawie byłoby niezgodne z zasadami współżycia społecznego. Wskazał, że powód, jako osoba 40-letnia, która przez większość życia nie pracowała i była na utrzymaniu matki, żąda od niego niewyobrażalnej kwoty. Pozwany dodał, że dopiero rozpoczyna życie zawodowe i spłata takiego roszczenia stanowiłaby dla niego ciężar na resztę jego życia. Pozwany zwrócił uwagę na fakt, że spadkodawca w celu zabezpieczenia finansowego powoda darował na swą byłą żonę (matkę powoda) swój udział w nieruchomości, w której w przeszłości mieszkał z tą żoną. (odpowiedź na pozew - k. 52-55)

Na rozprawie w dniu 12 czerwca 2012 r. powód cofnął pozew ponad kwotę 46.500 zł, zrzekając się roszczenia w tym zakresie. Pozwany wniósł o oddalenie powództwa, powołując się na art. 5 k.c. Domagał się zasądzenia kosztów procesu według minimalnych stawek. (protokół rozprawy – k. 293)

Ostatecznie powód wniósł o zasądzenie od pozwanego kwoty (...) zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia orzekania do dnia zapłaty. Domagał się zasądzenia kosztów zastępstwa procesowego w wysokości (...) zł. Jednocześnie cofnął roszczenie ponad kwotę (...) zł. Jego zdaniem, do obliczenia zachowku, opierając się na opinii biegłego W. B. (1), należało przyjąć wartość rynkową nieruchomości objętej darowizną dokonaną przez spadkodawcę na rzecz pozwanego w wysokości (...) zł, niepomniejszoną o wartość służebności osobistej. Powód wskazał, że do masy spadkowej weszła połowa tej wartości, to jest kwota (...) zł. Wartość zachowku przy uwzględnieniu udziału zachowkowego w wysokości 1/8 części masy spadkowej powód wyliczył na żadaną ostatecznie kwotę (...) zł. Pozwany wyraził zgodę na cofnięcie powództwa ponad kwotę (...) zł. Wniósł o oddalenie powództwa w pozostałej części, powołując się na art. 5 k.c. (pismo procesowe powoda – k. 356-357, spis kosztów – k. 358, ostateczne stanowiska stron – 0:15:15-0:35:30 nagrania rozprawy z 11.12.2012 r., płyta: k. 386)

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Z. W. (1) zmarł 3 stycznia 2009 r. Pozostawił po sobie żonę J. W. oraz pełnoletnie dzieci: O. W., D. M. i W. W. (1). Z. W. (1) był trzykrotnie żonaty. D. M. to córka Z. W. (1) z jego pierwszego małżeństwa (z E. W. (1)). O. W. jest synem Z. W. (1) z jego drugiego małżeństwa (z D. W.). Po rozwiązaniu małżeństwa z D. Z. W. ożenił się z J. W.. O. W. jest przyrodnim bratem W. W. (1). W. W. (1) jest synem Z. W. (1) i J. W.. Z. W. (1) nie pozostawił po sobie testamentu. Spadek po nim na podstawie ustawy nabyli żona J. W. oraz dzieci: O. W., D. M. i W. W. (1) po 1/4 części każdy z nich, co zostało stwierdzone prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego dla W. z dnia 11 sierpnia 2009 r. wydanym w sprawie II Ns 442/09. (dowód: kopia odpisów aktu stanu cywilnego – k. 24, postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku - k. 23, protokół – k. 56-57, zeznania świadków: D. M. – k. 57, D. W. – k. 238, zeznania powoda – k. 290, zeznania pozwanego – k. 290-291)

W chwili śmierci Z. W. (1) w skład jego majątku wchodziły jedynie rzeczy o charakterze osobistym, które nie przedstawiały wymiernej wartości. Do spadku po Z. W. (1) nie weszły przedmioty o charakterze majątkowym, w szczególności nieruchomości. W deklaracji złożonej w urzędzie skarbowym dla celów rozliczeń w związku z dziedziczeniem po Z. W. (2) W. oświadczył, że nie istnieją składniki majątkowe wchodzące w skład spadku po spadkodawcy. W chwili śmierci Z. W. (1) na wspólnym rachunku jego i jego żony znajdowały się środki w wysokości (...) zł oraz (...) euro. O. W. nie uzyskał żadnego majątku z tytułu dziedziczenia po Z. W. (1). O. W. nie został wydziedziczony przez Z. W. (1). Nie zawarto z nim umowy o wykluczenie z dziedziczenia po Z. W. (1). O. W. nie zrzekał się dziedziczenia po ojcu, nie odrzucił spadku po nim, nie został uznany za niegodnego dziedziczenia ani wyłączonego od dziedziczenia.

(dowód: zaświadczenie – k. 140, zeznania świadka D. M. – k. 58, zeznania powoda – k. 290, k. 293; okoliczności bezsporne)

Do dnia 24 stycznia 2007 r. Z. W. (1) wraz ze swoją żoną J. W. byli właścicielami na zasadach wspólności ustawowej nieruchomości położonej w W. przy ul. (...), stanowiącej zabudowaną działkę nr (...) z obrębem(...) o powierzchni 411 m⁽²⁾, objętej księgą wieczystą o numerze (...). Nieruchomość ta była zabudowana budynkiem mieszkalnym jednorodzinny, o powierzchni użytkowej 147,30 m⁽²⁾, trzykondygnacyjnym, wybudowanym na podstawie pozwolenia na budowę z 1994 r. Do dnia 24 stycznia 2007 r. nieruchomość ta nie była obciążona prawami bądź roszczeniami osób trzecich. Na mocy zawartej w formie aktu notarialnego umowy darowizny w dniu 24 stycznia 2007 r. Z. W. (1) i J. W. darowali swojemu synowi W. W. (1) przedmiotową nieruchomość (zabudowaną budynkiem mieszkalnym działkę nr (...) z obrębem (...) powierzchni (...)m⁽²⁾) położoną w W. przy ul. (...). Oświadczenie o darowiznie zostało zawarte w § 2 umowy. W umowie tej strony określiły wartość darowizny na kwotę (...) zł. Oświadczyli, że ta darowizna jest pierwszą uczynioną przez Z. W. (1) i J. W. na rzecz W. W. (1). W § 6 umowy darowizny W. W. (1) oświadczył, że ustanawia na rzecz rodziców Z. i J. małżonków W. na czas nieoznaczony nieodpłatną służebność osobistą polegającą na prawie zamieszkiwania w budynku mieszkalnym znajdującym się na nieruchomości przy ul. (...) w W.. Z. i J. małżonkowie W. wyrazili zgodę na ustanowienie tej służebności. Wartość ustanowionej służebności strony określiły w umowie na kwotę (...) zł. (dowód: umowa darowizny – k. 10-14)

Nieruchomość przy ul. (...) została nabyta i zagospodarowana za środki pochodzące ze wspólnego majątku małżonków Z. i J. W.. W celu zakupu tej nieruchomości J. W. sprzedała swoje mieszkanie. Małżonkowie zaciągnęli też kredyt na zakup tej nieruchomości. (dowód: zeznania świadka J. W. – k. 125, zeznania pozwanego – k. 290-291)

W. W. (1) jest obecnie jedynym właścicielem zabudowanej nieruchomości przy ul. (...), objętej księgą wieczystą o numerze (...). Do księgi wieczystej został on wpisany jako właściciel na mocy umowy darowizny z 24 stycznia 2007 r. Na podstawie tej umowy w księdze wieczystej prowadzonej dla tej nieruchomości ujawnione zostały prawa osobiste Z. W. (1) i J. W. polegające na nieodpłatnej na czas nieoznaczony służebności osobistej w zakresie określonym w § 6 umowy darowizny z 24 stycznia 2007 r. (dowód: odpis zwykły księgi wieczystej – k. 19-21)

W. W. (1) wraz ze swoją matką mieszkają na terenie nieruchomości przy ul. (...) w W.. Nieruchomość ta jest położona na terenach, na których występują podtopienia i zalania w czasie obfitych opadów. (dowód: zgłoszenia szkody – k. 117-118, k. 155-156, zdjęcia – k. 280-283, zeznania świadka J. W. – k. 125, zeznania pozwanego – k. 291)

Wartość rynkowa prawa własności do zabudowanej jednorodzinny budynkiem mieszkalnym nieruchomości położonej w W. przy ul. (...), stanowiącej działkę nr (...) z obrębem (...)o powierzchni (...) m⁽²⁾, objętej księgą wieczystą o numerze (...), według stanu na dzień 24 stycznia 2007 r. i według cen aktualnych wynosi (...) zł, bez uwzględnienia obciążającej nieruchomość służebności osobistej wpisanej do tej księgi wieczystej. Wartość przedmiotowej nieruchomości uwzględniająca wartość obciążającej nieruchomość służebności osobistej wynosi obecnie (...) zł. (dowód: opinia biegłego sądowego W. B. (1) – k. 310-346, ustna uzupełniająca opinia biegłego sądowego W. B. (1) do opinii - 0:02:20-0:14:50 nagrania rozprawy z 11.12.2012 r., płyta: k. 386)

Kiedy Z. W. (1) rozwodził się w 1974 r. z D. W., O. W. miał 5 lat. Małżonkowie jeszcze przed rozwodem podzielili pomiędzy sobą ich wspólny majątek. Z. W. (1) miał podarować D. W. swe udziały w zabudowanej nieruchomości przy ul. (...) w W. o łącznej wartości (...) zł, a D. W. miała samodzielnie spłacić obciążający tą nieruchomość kredyt w wysokości około (...) zł oraz zapłacić na rzecz Z. W. (1) dwa razy po (...) zł. Podczas rozstania z D. Z. W. nie składał żadnych obietnic wobec syna O.. Między małżonkami nie było żadnych ustaleń w tym zakresie. (dowód: zeznania świadka D. W. – k. 238-240)

Do dnia 6 maja 1974 r. Z. W. (1) i D. W., jako małżonkowie, na zasadzie wspólności ustawowej byli użytkownikami wieczystymi działki gruntu o powierzchni (...) m⁽²⁾, położonej w W. przy ul. (...) oraz właścicielami znajdującego się na tej działce jednorodzinny budynku mieszkalnego. Na mocy umowy darowizny z dnia 6 maja 1974 r. Z. W. (1) darował

swojej żonie D. W. objęte wspólnością ustawową prawo użytkowania wieczystego do tej działki oraz prawo własności budynku. Była to pierwsza darowizna między stronami. D. W. przyjęła darowiznę od swego męża. Wartość darowizny określono na kwotę (...) zł. W związku z tą umową D. W. przejęła do spłaty kredyt w wysokości (...) zł, obciążający tę nieruchomość. Po zawarciu umowy darowizny kredyt ten spłacała sama. Spłaciła go w 1981 r. W dniu 6 maja 1974 r. Z. W. (1) otrzymał od D. W. kwotę (...) zł tytułem częściowego rozliczenia ze wspólnego majątku dorobkowego. Wówczas oświadczył on, że do całkowitego rozliczenia pozostała do spłaty przez D. W. kwota (...) zł. W dniu 22 czerwca 1976 r. D. W. zapłaciła na rzecz Z. W. (1) kwotę (...) zł tytułem końcowego rozliczenia ze wspólnego dorobku. (dowód: umowa – k. 119-122, dokumenty związane ze spłatą kredytu – k. 159-162, pokwitowania – k. 158, zeznania świadka D. W. – k. 238-240)

Z. W. (1) w czasie małżeństwa z D. W. przez kilka lat pracował na stanowisku kierowniczym w Centrali Handlu Zagranicznego M.. Był też kierownikiem wydziału ekonomicznego w Biurze Radcy Handlowego w B.. W 1974 r. pracował on w Ministerstwie Handlu Zagranicznego. Był wicedyrektorem gabinetu ministra. W 1978 r. wyjechał z żoną J. W. do B. na cztery lata. Po powrocie z W. Z. W. (1) pracował w Ministerstwie Handlu Zagranicznego, a następnie w przedstawicielstwie firmy farmaceutycznej, które tworzył. Do 1994 r. pracował w firmie farmaceutycznej P.. Po zakończeniu stosunku pracy w P. Z. W. (1) przeszedł na emeryturę. Przed śmiercią jego emerytura wynosiła (...) zł netto. (dowód: decyzja z ZUS – k. 132-133, zeznania świadków: D. M. – k. 57-58, J. W. – k. 125, D. W. – k. 238-240)

Przez pierwsze lata od rozvodu ze Z. D. W. zajmowała się kilkuletnim synem O., który sprawiał jej problemy wychowawcze. D. W. pracowała w służbie zagranicznej. Wyjeżdżała na zagraniczne placówki. W 1978 r., gdy Z. W. (1) przebywał w B., D. W. oddała syna O. W. do poleconego jej przez znajomego domu dziecka. W tym miejscu O. W. przebywał od sierpnia 1978 r. do lutego 1979 r. W domu dziecka nadal sprawiał on problemy wychowawcze. Z domu dziecka zabrał go dziadek C. W. – ojciec Z. W. (1). Następnie to C. W. opiekował się O. W., wychowywał go. O. W. mieszkał u dziadka przez kilka lat. Potem O. W. zamieszkał z matką na terenie nieruchomości przy ul. (...). Z. W. (1) regularnie płacił alimenty na syna O.. Z. W. (1) i O. W. w zasadzie nie utrzymywali ze sobą kontaktów. Nie pozostawali ze sobą w konflikcie. O. W. nie przejawiał chęci utrzymywania kontaktów z ojcem. Z. W. (1) nie miał do telefonu do syna. Nie orientował się w jego sytuacji życiowej. Przez wiele lat nie wiedział on, że O. W. ma dzieci. Był niezadowolony, że O. W. nie zdobywał wykształcenia. Miała miejsce sytuacja, że gdy D. W. poprosiła Z. W. (1) o pomoc, kiedy O. W. groziła odpowiedzialność karna, to Z. W. (1) odmówił. Z. W. (1) nie mówił, że chciałby wydziedziczyć O. W., że chciałby go pozbawić spadku. W 2005 r. O. W. po raz ostatni spotkał się z ojcem. O. W. był na pogrzebie ojca. Nie przyszedł na stypę. Nie pomagał przy organizacji pogrzebu. O. W. nie otrzymał żadnej darowizny od swego ojca. O. W. nie brał udziału w gromadzeniu majątku przez Z. W. (1). Nie pomagał ojcu w żaden sposób. (dowód: zeznania świadków: D. M. – k. 57-58, J. W. – k. 125, D. W. – k. 238-240, zeznania powoda – k. 290, zeznania pozwanej – k. 291-292)

D. M. poza alimentami i drobnymi prezentami nie otrzymała nic od ojca. Nie wystąpiła ona przeciwko W. W. (1) o zachówek po ojcu. Utrzymuje ona kontakt z W. W. (1). (dowód: zeznania świadka D. M. – k. 57-58; okoliczności bezsporne)

O. W. ma 43 lata. Nie ma wyuczonego zawodu. Edukację zakończył na siódmej klasie szkoły podstawowej. Wciąż mieszka z matką w budynku przy ul. (...), gdzie zajmuje jeden pokój. Segment przy ul. (...) pozostaje własnością D. W.. O. W. nie posiada nieruchomości, tytułu prawnego do mieszkania, oszczędności ani przedmiotów wartościowych o wartości powyżej (...) zł. O. W. od 2001 r. nie jest zatrudniony. Jest zarejestrowany jako bezrobotny bez prawa do zasiłku, dzięki czemu posiada ubezpieczenie. W utrzymaniu od lat pomaga mu matka. Korzysta on z pomocy opieki społecznej. Obecnie dostaje zasiłek z pomocy społecznej w wysokości (...) zł. O. W. podejmuje się prac dorywczych, w tym przy odśnieżaniu, sprzątanii. Dziennie zarabia (...) zł, co starcza mu na zaspokojenie jego potrzeb w zakresie utrzymania. O. W. ma dwoje dzieci: pełnoletnią już córkę i dziecko niepełnoletnie. Utrzymaniem pełnoletniej córki O. W. zajmuje się jego matka. Na drugie dziecko O. nie płaci alimentów. O. W. ma problemy z nadużywaniem alkoholu. (dowód: zeznania świadka D. W. – k. 238-240, zeznania powoda – k. 290; okoliczności bezsporne)

W. W. (1) ma (...) lat. Ma wykształcenie wyższe prawnicze. Od 1 października 2003 r. do 2009 r. W. W. (1) studiował dziennie prawo na prywatnej uczelni. Roczna opłata za studia wynosiła (...) zł. W. W. (1) uczył się języków obcych:

angielskiego i niemieckiego. W. W. (1) od 2002 r. pracował dorywczo. W latach 2002-2005 r. osiągał przychody w wysokości około (...) zł rocznie. Jego dochody były niższe. Wynosiły po kilka tysięcy złotych rocznie. Od 16 lipca 2007 r. do 1 marca 2011 r. był zatrudniony w (...) Sp. z o.o., zarabiając około (...) zł miesięcznie. Z osiągniętych dochodów część środków przeznaczał na utrzymanie domu i pomoc rodzicom, a część na czesne za studia. Od marca do sierpnia 2011 r. nie pracował. W sierpniu 2011 r. podjął działalność gospodarczą. W jej ramach zajmuje się on doradztwem, w tym obsługą stron internetowych. Jako samouk zajmuje się informatyką. W 2011 r. działalność ta przyniosła stratę. Nie uzyskał on dofinansowania do tej działalności. W. W. (1) poza działką przy ul. (...) nie posiada innych nieruchomości. Nie ma akcji ani obligacji. Posiada 13-letni samochód marki M.. (dowód: zeznania podatkowe – k. 134-139, świadectwo pracy – k. 141, kontrakt – k. 142-144, wydruk z ewidencji – k. 284, zeznania świadka J. W. – k. 124-126, zeznania pozwanego – k. 290-292)

We wrześniu i październiku 2009 r. O. W., działając przez pełnomocnika, występował do J. W. i W. W. (1) z pismami, w których domagał się zapłaty na jego rzecz zachowku po Z. W. (1). Wnosił wówczas o ujawnienie wartości masy spadkowej. J. W. ani W. W. (1) nie zapłacili na rzecz O. W. żadnej kwoty tytułem zachowku po Z. W. (1). W dniu 26 listopada 2009 r. O. W. zawiadził W. W. (1) i J. W. do próby ugodowej, która nie doprowadziła do zawarcia ugody między nimi. (dowód: pisma pełnomocnika O. W. z 2009 r. – k. 18, k. 25-26, upoważnienie – k. 61, pisma J. W. i W. W. (1) z listopada i grudnia 2009 r. – k. 58-60, k. 62)

Sąd ustalił stan faktyczny na podstawie przedstawionych wyżej dowodów. Wiarygodność dokumentów nie budziła wątpliwości Sądu. W zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy wiarygodne były zeznania stron oraz świadków: D. M., D. W., J. W.. Zeznania tych osób były zbieżne ze sobą. Były też logiczne, wewnątrznie niesprzeczne, jasne. Nie było między nimi takich sprzeczności, które miałyby znaczenie w niniejszej sprawie.

Sąd uznał za wiarygodną opinię sporządzoną przez biegłego W. B. (1). Była ona jasna, logiczna i zupełna. Nie budziła wątpliwości Sądu ani stron. Po przesłuchaniu biegłego strony nie zgłaszały żadnych zastrzeżeń do tej opinii. Nie wnosiły o powołanie innego biegłego z zakresu wyceny nieruchomości. Na rozprawie biegły w całości podtrzymał wydaną opinię pisemną, pewnie odpowiadał na pytania, wyjaśniając opinię i poczynione założenia. Podczas składania ustnych wyjaśnień do opinii pisemnej biegły zapewnił, że pisemna opinia zachowuje aktualność.

Z uwagi na fakt, że przy ustalaniu wartości nieruchomości przy ul. (...) należało mieć na uwadze wartość tej nieruchomości według stanu z chwili dokonywania darowizny, a według cen aktualnych, zatem przy ustalaniu stanu faktycznego istotne znaczenie miała opinia biegłego W. B. (1), sporządzona według cen aktualnych. Pozostałe opinie sporządzone w niniejszej sprawie nie były aktualne na chwilę zamknięcia rozprawy. Poza tym do tych opinii strony zgłaszały zastrzeżenia, podważając ich wiarygodność. Z tych przyczyn Sąd nie oparł się na opiniach E. W. (2) (opinia pisemna: k. 87-107, ustne wyjaśnienia – k. 164-165, k. 241-242, pisemna opinia uzupełniająca: 168-178) i A. Z. (opinia pisemna: k. 249-265, ustne wyjaśnienia: k. 286-287).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo podlegało uwzględnieniu na podstawie art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. i art. 5 k.c. w części, to jest w zakresie kwoty (...) zł.

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału, co jest określane jako zachowek. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (art. 991 § 2 k.c.). Według art. 1000 § 1 k.c., jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę

doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku; jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny.

Do spadku po Z. W. (1) z ustawy byli powołani żona zmarłego i jego dzieci, w tym powód i pozwany, jak wynikało z prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Powód i pozwany nabyli spadek po ojcu w 1/4 części. Spadkodawca nie pozostawił testamentu. W skład spadku po nim nie wchodziły przedmioty, które przedstawiałyby realną wartość. Powód nie uzyskał żadnego majątku z tytułu dziedziczenia po ojcu. Pozwany natomiast uzyskał od Z. W. (1) prawo własności do nieruchomości przy ul. (...) w W. na mocy umowy darowizny z dnia 24 stycznia 2007 r. Powód w świetle art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. był uprawniony do domagania się od pozwanego zapłaty sumy pieniężnej stanowiącej równowartość należnego mu zachowku z tytułu dziedziczenia po ojcu.

Nie budzi wątpliwości Sądu, że uprawniony z art. 991 § 1 k.c. może domagać się zachowku także w przypadku, gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu, a spadek po nim nabyli na mocy ustawy jego spadkobiercy ustawowi. Instytucja zachowku z art. 991 § 1 k.c. i nast. nie została przewidziana tylko na wypadek zaistnienia dziedziczenia testamentowego. W doktrynie i orzecznictwie zdecydowanie przeważa stanowisko, że roszczenie o zachówek z art. 991 § 1 k.c. i nast. może być realizowane przez spadkobierców zarówno ustawowych, jak i testamentowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2004, II CK 444/02, Lex nr 112873; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 25 marca 2011 r., I ACa 118/11, Lex nr 787370; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 15 marca 2012 r., I ACa 95/12, Lex nr 1211557). W wyroku z 13 lutego 2004 r. Sąd Najwyższy wskazał, że jeżeli uprawniony do zachowku, dziedziczący z ustawy wspólnie z innymi osobami, nie otrzymał należnego mu zachowku, ma przeciwko współspadkobiercom roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Powód, jako uprawniony do zachowku z mocy art. 991 § 1 k.c., nie otrzymał należnego mu zachowku. Pozwany natomiast otrzymał od ojca darowiznę w 2007 r., która podlega doliczeniu do spadku. Powodowi z mocy art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. przysługuje więc przeciwko pozwanemu roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia należnego mu zachowku. Na gruncie niniejszej sprawy uzasadnione było przyjęcie, że powód posiada legitymację do wystąpienia z żądaniem o zapłatę sumy pieniężnej niezbędnej do pokrycia zachowku przeciwko pozwanemu – współspadkobiercy ustawowemu.

Zgodnie z wynikającą z art. 993 k.c. zasadą, przy obliczaniu zachowku dolicza się do spadku, stosownie do art. 994 k.c. i nast., darowizny uczynione przez spadkodawcę. Na gruncie niniejszej sprawy zaistniały podstawy do zaliczenia do spadku, wedle art. 993 k.c., wartości darowizny uczynionej przez spadkodawcę na rzecz pozwanego na mocy umowy z dnia 24 stycznia 2007 r. Spadkodawca był właścicielem w 1/2 części zabudowanej działki przy ul. (...) w W., zatem na poczet spadku po nim podlegała zaliczeniu połowa wartości tej nieruchomości, objętej umową darowizny. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku, jak wynika z art. 995 k.c. W chwili dokonania darowizny nieruchomość nie była obciążona prawami ani roszczeniami na rzecz osób trzecich. Przede wszystkim nie była obciążona służebnością osobistą. Takim prawem nieruchomość została obciążona dopiero po dokonaniu darowizny, o czym świadczy analiza poszczególnych postanowień umowy z 24 stycznia 2007 r. (k. 10-13). Aktem notarialnym z 24 stycznia 2007 r. objęto dwie czynności prawne: umowę darowizny i umowę ustanowienia nieodpłatnej służebności osobistej. Najpierw jednak zawarto umowę darowizny, a potem umowę ustanowienia służebności osobistej. Jeśli wedle art. 995 k.c. wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, wobec tego dla potrzeb określenia zachowku przysługującego powodowi przyjąć trzeba wartość przedmiotu darowizny przed zawarciem umowy o ustanowienie służebności osobistej (która to umowa została zawarta już po dokonaniu darowizny), a więc bez uwzględnienia wartości służebności osobistej. Jak wynika z wiarygodnej w tym zakresie opinii biegłego sądowego W. B., wartość zabudowanej nieruchomości przy ul. (...) w W., według jej stanu z chwili dokonania darowizny, a według cen z chwili ustalania zachowku (art. 995 k.c.), wynosiła (...) zł, zatem zaliczeniu na poczet spadku dla potrzeb obliczenia zachowku po ojcu należnego powodowi w myśl art. 993 k.c. podlegała połowa tej sumy, to jest kwota (...) zł ($1/2 \times (\dots) \text{ zł} = (\dots) \text{ zł}$). Taka kwota stanowiła podstawę obliczenia zachowku w niniejszej sprawie zgodnie z art. 993 k.c. W skład spadku po Z. W. (1) nie wchodziły bowiem inne wartościowe składniki majątkowe, co było między stronami bezsporne.

Na podstawie art. 991 § 1 k.c. powodowi przysługiwał zachówek po zmarłym ojcu w wysokości połowy wartości udziału spadkowego, który mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Z mocy ustawy powodowi przysługiwał udział spadkowy w wysokości jednej czwartej części po zmarłym ojcu, o czym świadczy treść prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Należny mu zachówek stanowił równowartość połowy wartości przypadającego mu udziału spadkowego ($1/2 \times 1/4$ udziału spadkowego). Podstawę obliczenia zachowku stanowiła kwota (...) zł, wobec tego wysokość przysługującego powodowi z mocy art. 991 § 1 i 2 k.c. zachowku wynosiła (...) zł ($1/2 \times 1/4 \times (...) \text{ zł} = (...) \text{ zł}$).

W toku procesu nie zostało wykazane, aby powód otrzymał należny mu zachówek w jakiegokolwiek postaci, w szczególności w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny. Z tych przyczyn powodowi przysługiwało przeciwko pozwanemu, jako spadkobiercy, który otrzymał darowiznę podlegającą zaliczeniu na poczet masy spadkowej, roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku. Na podstawie art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. powodowi przysługiwało więc względem pozwanego roszczenie o zapłatę kwoty (...) zł. Uwzględniając stanowisko strony pozwanej oraz całokształt zgromadzanego w sprawie materiału dowodowego, stwierdzić należy, że z mocy art. 5 k.c. powodowi należała się od pozwanego połowa tej kwoty, to jest kwota (...) zł ($1/2 \times (...) \text{ zł} = (...) \text{ zł}$). Pozwany wnosił o oddalenie powództwa w oparciu o art. 5 k.c., co obejmowało także żądanie obniżenia kwoty zachowku. Powołał się przy tym na zasady współżycia społecznego, którego, jego zdaniem, na gruncie niniejszej sprawy uzasadniały oddalenie powództwa. Powód podnosił, że nieusprawiedliwione jest stosowanie art. 5 k.c. dla potrzeb obniżenia wartości zachowku lub oddalenia roszczenia. W ocenie Sądu w świetle art. 5 k.c. zachówek należny powodowi od pozwanego w myśl art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. podlegał obniżeniu o połowę stosownie do art. 5 k.c.

Powód, występując przeciwko pozwanemu z roszczeniem o zapłatę zachowku po ojcu, nie czynił ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Powód realizował swe uprawnienie z tytułu zachowku w sposób zgodny z zasadami współżycia społecznego. Zastosowanie art. 5 k.c. w przedmiotowej sprawie i oddalenie w całości powództwa udaremniłoby cele przepisów o zachowku. Z założenia instytucja zachowku chroni nie tylko spadkobierców ustawowych od niekorzystnych rozrządzeń testamentowych, ale także stanowi ochronę przed pokrzywdzeniem spadkobierców ustawowych poprzez dokonywanie przez spadkodawcę darowizn, gdyż w takim przypadku roszczenie o zachówek może być realizowane także przeciwko innym spadkobiercom ustawowym. Tego rodzaju sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie. Powód, będący spadkobiercą ustawowym Z. W. (1), nie uzyskał żadnego majątku z tytułu dziedziczenia ustawowego po zmarłym z tego powodu, że spadkodawca za swego życia cały swój majątek, w skład którego wchodziła nieruchomości przy ul. (...), darował na rzecz swego syna W.. Czynności podejmowane przez spadkodawcę nie wskazywały, aby jego wolą było pozbawienie powoda prawa do zachowku. Spadkodawca nie mówił nawet, że chciał wydziedziczyć powoda, pozbawić go spadku. Uwzględniając fakt, że powód nie został wyposażony przez ojca za życia w żaden majątek (powód nie dysponuje obecnie żadnym majątkiem, nie uzyskał majątku od ojca, spadkodawca jedynie płacił alimenty na niego), a przy tym nie zachowywał się on względem spadkodawcy w sposób rażąco niewłaściwy (w zasadzie nie było konfliktu między powodem a ojcem, nie było między nimi szczególnie negatywnych stosunków, emocji; osoby te nie utrzymywały ze sobą stosunków przez lata, co wiązało się z tym, że Z. W. (1) rozwiódł się z matką powoda, ożenił się z inną kobietą, założył inną rodzinę, pozostawiając powoda samego z matką; powód nie wyrażał chęci utrzymywania stosunków z ojcem, choć osoby te sporadycznie widywały się, nie były to wówczas nieprzyjemne, źle wspomniane sytuacje), uznać trzeba, że wystąpienie przez powoda z żądaniem zachowku po ojcu było zgodne z zasadami współżycia społecznego, z zasadami słuszności. Nie było takich okoliczności, które uzasadniałyby oddalenie powództwa w całości. Spadkodawca nie dokonał w 1974 r. darowizny na rzecz swojej drugiej żony w związku z chęcią przekazania części swego majątku na rzecz syna O.. Gdyby jego wolą byłoby obdarowanie nieruchomości syna O., uczyniłby darowiznę na jego rzecz, a nie na rzecz D. W.. Poza tym dokonanie darowizny z 1974 r. było wynikiem uzgodnień między nim a drugą żoną przy podziale majątku wspólnego. Wartość tej darowizny określono na kwotę (...) zł. W zamian za jej dokonanie D. W. przejęła spłatę kredytu na sumę ponad (...) zł oraz zapłaciła Z. W. (1) dwa razy po (...) zł tytułem rozliczeń z majątku dorobkowego. Nie przemawiało za oddaleniem powództwa w całości fakt, że powód nie pomagał ojcu i w żaden sposób nie przyczynił się do nabycia przez niego

nieruchomości przy ul. (...). Jak wynikało z zeznań J. W., nieruchomość ta została zakupiona z majątku wspólnego jej i jej męża. Nie zostało wykazane, aby środki na zakup tej nieruchomości pochodziły wyłącznie z majątku J. W.. Z. W. (1) do połowy lat 90. zajmował szereg stanowisk, w tym kierowniczych, które pozwalały mu na osiągnięcie ponadprzeciętnych dochodów. Miał on więc środki na nabycie i zagospodarowanie działki przy ul. (...). Nawet jeśli powód w żaden sposób nie przyczynił się do nabycia przez spadkodawcę tej nieruchomości, nie stanowi to okoliczności przemawiającej za oddaleniem jego roszczenia o zachówek, związanego z dokonaniem przez spadkodawcę darowizny części tej nieruchomości na pozwanego. Postawa powoda względem spadkodawcy nie przemawia za pozbawieniem go prawa do zachowku. Należy zauważyć, że powód uczestniczył w pogrzebie ojca, wyrażając przez to swój szacunek do zmarłego. Także sposób dochodzenia przez niego jesienią 2009 r. roszczenia o zachówek od pozwanego nie ma wpływu na jego prawo do zachowku po ojcu. Zastrzeżenia pozwanego co do formy i treści pism pełnomocnika powoda z 2009 r. nie miały znaczenia w niniejszej sprawie. Wreszcie sytuacja osobista i majątkowa powoda nie wskazuje, aby zgodne z zasadami współżycia społecznego było pozbawienie go w całości prawa do zachowku po ojcu.

Porównanie sytuacji osobistej i majątkowej stron przemawia za obniżeniem o połowę należnego powodowi od pozwanego zachowku. W ocenie Sądu niezgodne z zasadami współżycia społecznego było pozbawienie całkowite powoda prawa do zachowku, ale też i obciążenie pozwanego w stosunku do powoda całą kwotą należnego powodowi zachowku. Powód co prawda nie ma żadnego majątku, ale to z własnej woli nie podejmuje się zatrudnienia od 2001 r. W podjęciu zatrudnienia i uzyskiwaniu majątku przez ostatnie lata powodowi nie przeszkadzał stan zdrowia, wiek itp. Brak wykształcenia nie pozbawiał go możliwości wykonywania każdej pracy. Uwzględniając wiek, stan zdrowia, jak również konieczność utrzymywania dzieci, powód miał możliwości podjęcia stałego zatrudnienia i osiągania stałych dochodów. Wolał jednak trudnić się pracami dorywczymi, osiągając wynagrodzenie pozwalające pokrywać jego bieżące potrzeby. W utrzymaniu pomagała mu matka, która przyczyniała się także do zaspokajania potrzeb jego córki. Nie można zarzucać, że poprzez postępowanie spadkodawcy powód nie uzyskał wykształcenia. Z. W. (1) wyrażał bowiem swój negatywny stosunek co do tego, że powód nie chciał się uczyć. Pozwany natomiast ma 27 lat. W 2011 r. rozpoczął prowadzenie własnej działalności gospodarczej, która w 2011 r. przyniosła straty. Dopiero liczy on na powodzenie w przyszłości. Obecnie są więc mu potrzebne środki na cele związane z tą działalnością, w tym odpowiednia zdolność kredytowa. Od około 10 lat powód pracuje, uzyskując dochody. Początkowo podejmował się prac dorywczych, następnie przez kilka lat pracował na etacie, obecnie jest przedsiębiorcą. Podejmowanie przez niego pracy było związane z jego odpłatnymi studiami. Z uzyskanych dochodów zaspokajał własne potrzeby, w tym opłacał czesne za studia. Poza nieruchomością przy ul. (...) powód nie ma innych nieruchomości. Nie posiada też akcji czy obligacji, większych oszczędności. Posiada kilkunastoletni samochód. Działka przy ul. (...) nie jest atrakcyjna na rynku nieruchomości. Znajduje się ona na terenie zalewowym, jest obciążona służebnością osobistą, co znacznie zaniża wartość tej działki. Mając na względzie sytuację majątkową i osobistą pozwanego, stwierdzić trzeba, że nie ma on obecnie możliwości uiszczenia kwoty prawie (...) zł tytułem zachowku na rzecz powoda. Fakt prowadzenia przez niego działalności gospodarczej, wymagającej obecnie nakładów, wiążącej się w początkowym okresie ze stratami, niepewnością, uniemożliwia mu zaciągnięcie takiego kredytu, nawet z hipotecznym zabezpieczeniem, który pozwoliłby mu na zapłatę powodowi zachowku w wysokości (...) zł. Spłata takiego kredytu (powiększonego o odsetki i koszty na rzecz banku) wiązałaby się dla niego z koniecznością ponoszenia znacznych wydatków w przyszłości. Mogłoby to zagrozić jego działalności gospodarczej i jego utrzymaniu. Biorąc pod uwagę poziom życia pozwanego, nie można uznać, aby był on ponadprzeciętny. Od wielu lat pozwany skupia się na uzyskiwaniu dochodów z własnej pracy oraz zdobywaniu doświadczenia. Miała miejsce sytuacja, że z powodu pracy i braku wystarczających środków pozwany nie był na urlopie. Również posiadany przez niego samochód nie wskazuje na to, aby jego dochody były wyższe od przeciętnych. Pozwany nie dysponuje środkami pieniężnymi na pokrycie żądanego przez powoda zachowku. W zakresie obejmującym kwotę (...) zł może on jednak nawet obciążyć swoją nieruchomość w celu zapłaty zachowku dla powoda. Spłata tego zadłużenia nie powinna być dla pozwanego niemożliwym do zrealizowania przedsięwzięciem. Porównanie sytuacji osobistych i majątkowych stron przemawia za obniżeniem należnego powodowi od pozwanego zachowku o (...), to jest do kwoty (...) zł. Za takim obniżeniem przemawiają zasady współżycia społecznego wskazane w art. 5 k.c. – dobre obyczaje, zasady słuszności. Nie jest słuszne, aby powód, wchodzący w życie zawodowe, wdrażający się w prowadzenie działalności gospodarczej, rozpoczynający w przyszłości życie rodzinne, był obciążony w następnych latach obowiązkiem pokrywania należności z tytułu spłaty kredytu zaciągniętego na pokrycie zachowku w wysokości

(...) zł. Spłata kredytu zaciągniętego na sumę (...) zł nie będzie dla niego, uwzględniając jego możliwości majątkowe i zarobkowe, zbytnim obciążeniem. Mieć też trzeba na względzie, że w ostatnich latach życia spadkodawcy pozwany pomagał ojcu, wspierał go.

Mając na uwadze powyższe ustalenia i rozważania, na podstawie art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 1000 § 1 k.c. oraz art. 5 k.c. Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę (...)zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 18 grudnia 2012 r. do dnia zapłaty. O odsetkach ustawowych Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 455 k.c., zgodnie z ostatecznym żądaniem pozwu.

W punkcie drugim wyroku Sąd oddalił powództwo w pozostałej części jako niezasadne, to jest w zakresie zasądzenia różnicy między ostatecznie żadaną przez powoda kwotą (...) zł a przyznaną w punkcie pierwszym kwotą (...) zł oraz w zakresie żądania zasądzenia odsetek, których pierwotnie powód domagał się od dnia 8 października 2009 r.

W punkcie trzecim wyroku na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. Sąd umorzył postępowanie w sprawie ponad kwotę (...) zł, to jest w zakresie, w jakim powód cofnął powództwo ze skutkiem prawnym. W tej części bowiem powód cofnął powództwo, na co zgodę wyraził pozwany. W świetle art. 203 § 1 k.p.c. powództwo w tej części zostało skutecznie cofnięte. Nie zachodziły przesłanki z art. 203 § 4 k.p.c., aby uznać cofnięcie pozwu w tym zakresie za niedopuszczalne.

W punkcie czwartym wyroku Sąd orzekł o kosztach procesu na mocy art. 100 zdanie pierwsze k.p.c. Ostatecznie Sąd zasądził na rzecz powoda $\frac{1}{4}$ sumy żądanej w pozwie. Z tego względu Sąd ustalił, że powód ponosi koszty procesu w wysokości 75%, a pozwany w 25%. Na mocy art. 108 § 1 k.p.c. Sąd pozostawił szczegółowe wyliczenie kosztów procesu referendarzowi sądowemu.